

Ib Lindberg

Øjeblikke med Asta

Jeg havde hørt hendes navn en del gange, havde en fornemmelse af, hvem hun var. Asta Nielsen, dansk skuespillerinde, filmdiva, tilbedt af Gud og Hvermand, hjemmehørende i tysk film, forsvundet, bortkommet og mere eller mindre glemmt, da tonefilmen holdt sit indtog. Jeg blev forbløffet over at konstatere, at dette fænomen, der hørte en fjern fortid til, stadigvæk levede.

Begyndte at studere film og fik pludselig en masse at vide om hende. Navnet antog mystik. Mødte hende første gang i »Afgrunden«. Det var 1910. Asta sad i en dagligstue og underviste en lille pige – var det hendes egen datter? – i klaverspil. Der var hun, lyslevende. Sådan så hun altså ud. Samme besynderlige form for skønhed hos hende, som havde drevet mig ind at se alle Anna Karinas film (det var før Godard sagde mere end navnet Karina) mange gange i min gymnasietid. Samme brændende øjne, samme intensitet, samme fjernhed fra pin-up-idealet.

Jeg havde nok ventet, at mystikken ville blive hævet, men det gjorde den ikke. Aastas film var virkelig fortid, og hun selv var virkelig nutid. Apachedansen tilføjede et skær af eksotisme. Slutscenen, hvor hun har myrdet Reumert og febrilsk lader hænderne fare frem og tilbage over hans krop, gjorde Asta Nielsen til kunstnerinde, væltede alle de historiske barrierer over ende, gjorde hende endnu mere nutidig. Vi sad helt ude på kanten af stolesæderne, da hun blev ført bort, ned ad Lorrys trappe. Og så viste det sig, at kopien var ødelagt. Vi fik ikke slutningen ordentligt at se. Lyset blev tændt, og vi sad og stampede i gulvet af irritation. Men Asta havde været der.

Den kommende tid blev øjeblikkene hyppigere. Vi så alle hendes film – eller rettere sagt, de få der blev vist i serien om hende. Billedet udvidedes, og vi lærte hende ligesom bedre at kende. Det var dengang, vi blev så fortrolige med hende, at vi turde begynde at kalde hende for

Asta. Fandt ud af nye ting om hende. Kunstnerinden blev ikke mindre efterhånden. I »Balletdanserinden« og »Den sorte drøm« spillede hun Psilander og Johannes Poulsen sønder og sammen. Vi brugte det til højroset at understrege forskellen mellem teater- og filmskuespilleri.

Fandt også ud af, at selv den største kunstnerinde kæmper forgæves mod dilettantiske manuskripter og instruktører. Holger-Madsen fik virkelig kvalt hende i »Mod lyset«. Til gengæld åbnede »Engelien« op for nye sider af hendes kunst. Tragediennen var ikke bange for at prikke ved folks vaneforestillinger. Her var hun alt det, som de andre film ikke gav hende lejlighed til, både grim og klodset og fjollet. Kunne godt forstå, at hun selv holdt så meget af den film.

Og sådan gik det videre. Nogle gange var det vidunderligt at se hende, andre gange hang hun fast i teatralisk dynd. Til sidst blev vores forhold til hende så afslappet, at vi tillod os at grine, da hun

som Maria Magdalene tørrede Jesu fødder med sit udslagne hår. Men det var vist egentlig ikke Asta, vi lo ad. Det var nok snarere fornemmelsen af, at Robert Wiene ikke forstod at bruge hendes geni rigtigt.

Andre gjorde. Beholder et godt minde om »Vanina«, og så var der jo »Dimen-tragödie«. Måske var vi efterhånden nået frem til en antagelse af, at Asta havde leveret sine bedste præstationer i de tidligste film. Måske hang den manierte spillestil – nedarvet fra Johanne Luise Heiberg via Jerndorff og modelleret om til Betty Hennings-naturalisme – så meget fast ved hende, at tiden var løbet fra hende, at hun var blevet gammeldags. Sludder! Et levende genis kunst kan aldrig forældes. Måske var filmene forældede. Men Asta var det ikke. Og »Dimen-tragödie« var det bestemt ikke. Aldrig var hun mere fantastisk end her. Ja, vi mente skam også, at Bruno Rahn havde lavet en god film, men Asta! »Dimen-tragödie« er en af de for-tvivlende få film, man kan grave frem om 50 eller 100 år for at bevise, at skuespillets kunst ikke altid er så tids- og modebestemt, som vi gerne vil vide.

Et års tid efter fulgte »die asta«, og dermed blev kontakten mere personlig. Vi gik og fjumrede med tanken et stykke tid, men jeg var overbevist om, at Asta nok ville synes, at hendes navn var mere værd end til et sølle gymnasie-filmblad. Det lykkedes mig endnu en gang at tage fejl af den gamle dame. Hun var ikke alene nådig. Hun var stolt, skrev hun. Kunne man nu begribe det! Mit indtryk af hende kunne jo næsten ikke være andet end imponeret. Memoirerne var blevet genudgivet, hun var begyndt at fortælle om sig selv i radioen, og Henrik Stangerup var faldet i unåde, fordi hans film om hende ikke var efter hendes smag. Man kunne virkelig kun forestille sig fru en som en grif med løvehoved, der sad og tronedede tilbagetrucken i de spanske rokokogemakker på Peter Bangsvej. Husker endnu et øjeblik, det næsten mærkeligste af dem alle. Asta søgte en lejer, der kunne bo hos hende og stikke næsen indenfor en gang om dagen for at se, om hun endnu var i live. Jeg søgte et værelse. Ad mærkelige omveje kunne jeg pludselig blive lejer hos Asta, der i min bevidsthed blev til Asta Nielsen igen. Tænkte intensivt i to dage og sagde så nej. Jeg turde vistnok ikke. Det må bestemt være det dumme, jeg nogensinde har gjort.

Vi begyndte at udgive »die asta«, som vi frygtomt sendte til hende. Hendes reaktion var mildest talt forbløffende. Efter hvert nummer sendte hun os et brev, der positivt kommenterede bladet og forsikrede os om, at det var langt bedre end »Kosmo-rama«. Jeg kan ikke helt præcis sige hvor meget det betød for os, men det gav os i alle tilfælde luft under vingerne. Måske endte bladet og Asta med at få et anta-

gonistisk forhold til hinanden, men til det sidste var hun glad for det.

Nu var Asta efterhånden blevet et så fortroligt bekendtskab, at jeg kun manglede at møde hende, og det skete da også til slut. Hun var 88 år på det tidspunkt og en meget imponerende figur. Aktiv, snakkesalig, underholdende, skarptandet og med en knivskarp hukommelse. Sandt nok var mange af minderne færdigformede i hendes hoved, havde fået ord og prædikater og var blevet arkiveret i balsameret form. Jeg forsøgte at få hende til at rehabilitere von Gerlach på bekostning af Jessner – hvad jeg nu syntes, han fortjente – men Asta var urokelig. Jessner var stor, Gerlach middelmådig. Jeg forsøgte at argumentere, at »Vanina« var en fremragende film, hvorimod »Erdgeist« var noget Reinhardt-tyngtet. Asta stod fast på sit. Først ved den lejlighed forstod jeg hendes forhold til sin kunst rigtigt. For Asta Nielsen var og blev filmen det medium, hvorigen-nem hendes kunst kunne komme tydeligst til udtryk. Den var en reproduktion af hendes spil, og instruktøren forblev for hende den person, der skulle formidle *hen-des* kunst og ikke fotografens eller designe-rens eller hvis det nu kunne være. For Gerlach var det helheden, for Jessner skuespillet. Derfor var Jessner større end Gerlach. Jeg bøjede mig.

Nu vidste jeg, at Asta Nielsen levede og var i live. Hun var ingen museumsgenstand, og hendes kunst var ikke noget, der skulle anbringes i en glasmonter. Hendes film om sig selv kunne kun bekræfte indtrykket. Med den totale mangel på distance, som hendes alder og hendes geni retfærdiggjorde, tegnede hun et selvportræt, der var mere præcist og mere bevægende og hundrede gange stærkere, end alverdens

andre instruktører kunne have lavet det. Det var storslået at opleve.

Dermed skulle så også nekrologen være skrevet, for filmen handler jo netop om, at hun kun havde minderne tilbage at leve på. Men nej! Der var lang vej igen. På et tidspunkt, hvor alle og enhver regnede med at hun havde sat punktum for en meget lang historie, rejste hun sig op, giftede sig og begyndte forfra. Hendes karakter var ikke sådan, at den lod sig kue. I Danmark havde man stille og roligt overset hende i 30 år, havde ikke givet hende en rolle. Alle aviser i hele verden havde nekrologerne parat. Retrospektiverne blev fyret af, som om damen var død allerede. Radioen skyndte sig at få hende i arkiv, og hendes navn duftede allerede af naftalin. Men hun tog en ny tårn, og selv om den af gode grunde ikke kunne blive langvarig, så vidste vi, at det var det bedste, der kunne ske for hende. Livet havde ikke været så god ved hende i mange år. Nu tog hun selv revanche. Og blev lykkelig endnu en gang.

Sidste gang, vi hørte fra hende, var efter hendes 90-års fødselsdag. Da var hun virkelig blevet gammel. For første gang i den korte tid, vi havde kendt hende, havde hun ikke selv skrevet brevet. Ordene var Astas, men kun underskriften var hendes egen. Den var næsten ulæselig. Måske havde vi vænnet os til tanken om, at hun var udødelig. I alle tilfælde virkede dette tegn på hendes svaghed pludselig så stærkt. Vi måtte indse, at hun måske ikke havde så lang tid igen. Vi kunne sige til hinanden, at hun jo også havde nået alt, hvad livet kunne finde på at byde hende. Og ingen lever evigt.

Jo, nogle gør selvfølgelig, i kraft af hvad de har været. Ikke mindst Asta. ■

Asta Nielsen holder verden i sin hule hånd i en situation fra Urban Gads »Den lille engel« (1914).

